

Nr 5.

Ankom till riksdagens kansli den 12 april 1928 kl. 1 e. m

Andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion angående beredande i vissa fall åt intressenter i vattenavlednings- och dikningsföretag av ersättning för lidna förluster.

I en inom andra kammaren väckt och till dess tredje tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 315, ha herrar Petersson i Broaryd och Svensson i Högsjöhult hemställt, att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning om och i vad mån staten bör hålla intressenter i vattenavlednings- och dikningsföretag, som planlagts av statens lantbruksingenjörer, skadeslösa för den förlust de lidit på grund av att företagen efter det de fullbordats enligt plan ej visat sig motsvara vad lantbruksingenjörerna i sina planer och förslag angivit.

Motionen.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har i vederbörlig ordning inhämtat yttrande över motionen från lantbruksstyrelsen, vilket yttrande såsom bilaga fogats till detta utlåtande.

Yttrande.

Motionärerna ha till stöd för sitt yrkande anfört ett särskilt fall, där de av lantbruksingenjör uppgjorda beräkningarna av kostnaderna för ett vattenavledningsföretag icke skulle ha visat sig hållbara. Lantbruksstyrelsen visar emellertid i sitt yttrande, att de verkliga kostnaderna understigit de beräknade samt att i den mån, den åsyftade jordförbättringen icke nåtts, detta måste anses vara beroende på omständigheter, för vilka förrättningsmannen knappast kan göras ansvarig.

Utskottet.

Även om i detta speciella fall något skäl för ett stödjande ingripande från statens sida således icke föreligger, finner utskottet dock, främst med stöd av vad riksdagens revisorer anfört i sin berättelse år 1927 (sid. 177 ff.), att fall kunna förekomma, då de av statens lantbruksingenjörer uppgjorda förslagen till vattenavlednings- och dikningsföretag visa sig bristfälliga eller felaktiga och intressenterna i dylika företag därigenom åsamkas förluster.

Det har även förekommit, att riksdagen beslutat avskryva fordran (riksdagens beslut i anledning av kungl. propositionen nr 1921: 13), som uppkommit genom lån ur odlingslånefonden till dylikt företag, då det visats, att förhållan-

dena av intressenterna ej kunnat förutses. Att statsmakterna generellt skulle gå in för att träda hjälpande emellan, så snart kostnaderna för ett dylikt vattenavledningsföretag, utfört enligt uppgjord plan, visat sig stiga till högre belopp än vad i de av lantbruksingenjörerna uppgjorda kalkylerna förutsetts, anser utskottet skulle föra för långt och lätt leda till icke önskvärda konsekvenser. Det torde i stället böra ankomma på Kungl. Maj:ts och riksdagens prövning i varje enskilt fall, huruvida någon ekonomisk lindring åt intressenterna bör medgivas.

Utskottet får alltså med hänvisning till det anförda hemställa,

att motion nr II: 315 ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 20 mars 1928.

På utskottets vägnar:

HELMER LAGERKWIST.

Närvarande: herrar *Lagerkwist*, *Leffler*, *Eklund**, *Werner*, *Anderson* i Linköping*, *Bergström* i Bäckland, *Andersson* i Falkenberg, *Andersson* i Ovanmyra och *Bernström*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Bilaga.

Till Riksdagens andra kammarens tillfälliga utskott nr 3.

Genom Kungl. Maj:ts remiss den 17 februari 1928 har kungl. lantbruksstyrelsen anbefallts att avgiva yttrande över en till riksdagens andra kammarens tillfälliga utskott nr 3 remitterad motion, nr 315, i andra kammaren angående utredning, huruvida och i vad mån intressenter i vattenavledningsföretag böra i vissa fall beredas ersättning av statsmedel för lidna förluster.

Med anledning härav får lantbruksstyrelsen i ärendet anföra följande.

Efter att hava omnämnt den granskning med ty åtföljande anmärkningar i vissa fall, som lantbruksingenjörernas verksamhet underkastats i 1927 års riksdags revisorers berättelse, hava motionärerna framhållit, bland annat, att från talrika håll inom landet framkommit klagomål över lantbruksingenjörernas sätt att gå till väga vid handläggningen av vattenavledningsföretag. Som ett nytt exempel härpå hava motionärerna framdragit ett företag i Jönköpings län, avseende reglering av Österån i Långaryds m. fl. socknar, vilket företag de uppenbarligen förmena vara misslyckat. Enär det borde, enligt motionärernas åsikt, tillkomma staten att hjälpa skötsamma och oförvitliga medborgare, vilka genom den sakkunskap, som staten själv ställt till förfogande, förts in i ekonomiska äventyrligheter, hemställes i motionen om riksdagens medverkan för åstadkommande av utredning, om och i vad mån intressenter i företag av här ifrågakarande beskaffenhet böra av staten hållas skadeslösa för med företagen förenade förluster.

Vad först beträffar det i motionen omnämnda speciella företaget synes motionärernas kännedom om detsamma vara i viss mån bristfällig. Till den del, varom här är fråga, omfattade företaget en areal av omkring 400 hektar, huvudsakligen ängsmark. Den 13 juni 1903 beviljades till ifrågakarande del ett lån från odlingslånefonden av 53,300 kronor. Arbetskostnaden beräknades därvid till 73,416 kronor och den genom torrläggningen uppkommande jordförbättringen till 81,527 kronor 76 öre. Sedan arbetet blivit slutfört och av kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen den 30 december 1908 godkänt, visade sig arbetskostnaderna hava uppgått till endast omkring 64,000 kronor. Enär sålunda den verkliga kostnaden med omkring 9,000 kronor understigit den vid planens fastställelse beräknade, kunna de av vederbörande lantbruksingenjör gjorda beräkningarna i denna för bedömande av arbetets ekonomiska resultat väsentliga del icke sägas hava utfallit till intressenternas nackdel.

Vidkommande den genom företaget uppkommande jordförbättringen hade lantbruksingenjören, såsom nämnts, uppskattat densamma till ett värde av 81,527 kronor 76 öre. Fördelad på området i dess helhet utgör denna värdeökning i medeltal omkring 200 kronor per hektar. Vid det förhållandet att den övervägande delen av området före regleringen utgjordes av fullständigt försumpade mader av intet eller ytterst ringa värde, kan uppenbarligen nämnda värdeökning icke anses överdrivet högt uppskattad, även om, med hänsyn till eventuell risk för översvämning, marken finnes böra utnyttjas såsom äng i stället för att uppodlas till åker. Framhållas må jämväl, att i lantbruksingenjörens förslag hade i detta avseende anförts, bland annat, att en ytterligare sänkning av kanalbottnen eller av högvattenytan, utöver vad med förslaget avsåges, skulle högst betydligt fördyra och sannolikt omöjliggöra företaget. Riktigheten av detta uttalande bestyrktes sedermera av de beräkningar, som verk-

ställdes vid förnyad syneförrättning omkring 15 år senare (åren 1917—1920). Vid sådant förhållande måste det anses anmärkningsvärt, att, såsom i motionen skett, den vid sistnämnda syneförrättning verkställda utredningen användes såsom bevis på den ursprungliga förrättningens otillförlitlighet. Fastmera synes resultatet av sagda utredning giva stöd för en rakt motsatt slutsats.

Motionärernas förmenande att företaget på grund av olika anledningar måste anses såsom fullständigt misslyckat, motsäges av de upplysningar i ärendet, vilka lämnats av den under åren 1920—1927 i länet tjänstgörande lantbruksingenjören ävensom av den sedan år 1921 fungerande sysslomannen för företaget. Av dessa upplysningar framgår bland annat, att, bortsett från de senaste abnormt nederbördsrika åren, då praktiskt taget alla sidlända marker även vid reglerade vattendrag sattes under vatten, översvämningar i Österåns dalgång ingalunda hava inträffat varje år. Om likväl frekvensen av dessa översvämningar blivit större än vad intressenterna vid arbetets utförande ansett sig behöva räkna med, hade detta berott på omständigheter, för vilka förrättningsmannen knappast kunde göras ansvarig. Sålunda hade vattenavrinningen från Österåns nederbördsområde, sedan 1903 års regleringsförslag uppgjordes, undergått en icke oväsentlig stegring genom de inom området under årens lopp tillkomna nya utdikningar. Vidare kunde intressenterna i företaget icke sägas hava fullgjort vad på dem ankomme i fråga om underhållet av den uppgrävda kanalen. Någon upprensning av densamma i dess helhet hade sålunda, enligt vad sysslomannen meddelat, icke skett under de första tio åren efter grävningens slutförande. Icke heller syntes därefter verkställda rensningar hava varit av den omfattning, att kanalen kommit i ett från ifrågavarande synpunkt oklanderligt skick. Enär nämligen kanalens bottenlinje hade relativt obetydlig lutning, endast 0,2:1000, och vattenavledningen sålunda i väsentlig mån vore beroende av att kanalen hölles fri från slamavlagringar och anhopningar av vattenväxter, hade mera genomgripande och oftare återkommande rensningar varit av nöden.

Beträffande företagets inverkan på delägarnas ekonomi kunde slutligen, enligt vad sysslomannen upplyst, ingen delägare sägas hava enbart på grund av detsamma råkat i särskilt ekonomiskt betryck. I detta avseende må därjämte framhållas, att annuiteten å det till företaget utlämnade statslånet, jämnt fördelat på den därav berörda arealen, uppgår till det relativt låga beloppet av omkring 9 kronor per hektar, vilket ingalunda kan betecknas som en orimlig pålaga, även om på grund av ovannämnda på vattenavrinningen inverkan omständigheter samt opåräknat stark sättning av marken vissa delar av det torrlagda området endast kunna utnyttjas för ängs- i stället för åkerkultur.

Vidkommande motionärernas hemställan till riksdagen om utredning angående statlig hjälp till intressenter i vattenavlednings- och dikningsföretag, vilka lidit förlust på grund därav, att företagen ej visat sig motsvara vad lantbruksingenjörerna i sina planer och förslag angivit, må framhållas, att upprinnelsen till ett dylikt betraktelsesätt torde, såsom jämväl framgår av motionärernas motivering, vara att söka i 1927 års riksdags revisorers berättelse, vari revisorererna bland annat framhållit, »att intressenter, som genom bristfällig utredning lockats in på ett företag, vilket sedan visat sig omöjligt för dem att gå i land med, kunna på sätt även skett, komma att mot staten rikta svåravvisbara krav på att staten, såsom i viss mån moraliskt ansvarig för deras olycka, måtte träda emellan med hjälp utöver den normala».

I sitt den 7 januari 1928 till Kungl. Maj:it avgivna utlåtande över ifrågavarande av riksdagens revisorer mot vissa lantbruksingenjörer framställda anmärkningar har lantbruksstyrelsen ägnat desamma ett utförligt bemötande, och

vill styrelsen med avseende härå hänvisa till vad därvid anförts. Emellertid ansåg sig styrelsen sakna anledning att i nämnda utlåtande närmare ingå på revisorernas till anmärkningarna anknutna reflexioner rörande, bland annat, statens moraliska medskyldighet till ett vattenavlednings- eller dikningsföretags misslyckande och den därav följande svårigheten att avvisa på staten ställda krav på ersättning för genom dylika företag åsamkade förluster. Då revisorernas i sistnämnda avseende uttalade synpunkter nu kommit till uttryck i här ifrågavarande motion, blir en närmare undersökning påkallad, huruvida och i vad mån nämnda synpunkter kunna anses berättigade.

Med avseende härå må till en början anmärkas, att en statlig hjälpverksamhet av sådan art, som den i motionen åsyftade torde vara tämligen främmande för svensk statsförvaltning och att med hänsyn till de konsekvenser såväl för den här ifrågavarande som för andra statsunderstödda verksamhetsgrenar, som ett godtagande av ifrågavarande princip skulle innebära, ett bifall till motionen torde kunna ifrågakomma endast på synnerligen tungt vägande skäl. I detta avseende inskränker sig emellertid motionärernas motivering till relaterande av ett exempel, som, enligt vad ovan visats, ingalunda i sig självt utgör något belägg för de påstådda missförhållandena, ävensom till ett åberopande av ett allmänt uttalande av riksdagens revisorer.

Vidkommande själva sakfrågan må framhållas, att grunderna för anlitande från allmänhetens sida av lantbruksingenjörer såsom sakkunnig eller rådgivande icke torde i princip avvika från den ordning, vari andra statens tjänstemän, exempelvis väg- och vattenbyggare, lantmätare, jägmästare, konsulenter m. fl., hava att biträda allmänheten. I det ena som andra fallet äger sålunda förrättningsmannen att under vederbörligt tjänsteansvar föreslå sådana åtgärder, som kunna finnas erforderliga för vinnande av det med förrättningen avsedda syftemålet.

Förrättningsmannens tjänsteansvar vid dylik förrättning måste givetvis anses omfatta varje sådan tjänsteåtgärd, vars fulla innebörd det varit möjligt att med stöd av faktiska uppgifter tillförlitligt bedöma. Däremot torde förrättningsmannen icke rimligen kunna göras ansvarig för sådana med de föreslagna åtgärderna förenade merkostnader, som orsakats av omständigheter, vilka det icke varit möjligt att vid förslaget uppgörande överblicka eller förutse. När fråga är om byggnadsföretag, vare sig inom lantbruksingenjörernas eller andra därmed jämförliga verksamhetsområden, höra dylika oförutsebara omständigheter icke till sällsyntheterna. Vad särskilt beträffar av lantbruksingenjör uppgjorda arbetsplaner må därjämte framhållas, att räntabilitetskalkylerna för desamma torde i ännu högre grad än beträffande flertalet andra byggnadsföretag vara beroende av på dylika kalkyler inverkan osäkra faktorer. Sålunda kunna icke blott gällande arbetspriser vara helt annorlunda vid arbetets utförande än vid tidpunkten för kostnadens beräkning, utan även jordvärdena kunna hava undergått avsevärda fluktuationer på grund av inträffade förändringar i jordbrukskonjunkturerna. Att i sådana fall lantbruksingenjörens beräkningar över företagets räntabilitet icke komma att motsvaras av verkligheten kan givetvis icke undvikas. Företagets misslyckande på grund av dylika orsaker kan därför icke rimligen läggas förrättningsmannen till last. Härtill kommer, att det ekonomiska resultatet av ett företag är i väsentlig och ofta avgörande grad beroende av lämpligheten utav de dispositioner, som av vederbörande arbetsstyrelse träffats för dess finansiering under arbetstiden. I detta avseende torde icke sällan åtskilligt hava brustit med påföljd att arbetet blivit dyrare än som beräknats, varvid det av lätt insedda skäl legat nära till hands att söka överflytta ansvaret därför på förrättningsmannen.

I anslutning till vad ovan anförts får lantbruksstyrelsen sålunda för sin del hävda, att sådana på här ifrågavarande företag inverkan osäkerhetsmoment, vilkas förutsättningar hava vid förrättningen undandragit sig ett bestämt bedömande, äro att hänföra till den vid företag av detta slag oundvikliga företagarerisken, vilken risk företagare inom här ifrågavarande område lära lika litet som företagare inom andra områden kunna, där ej alldeles särskilda skäl föreligga, hava anspråk på att stjälpå över på det allmänna. Konsekvenserna av ett överflyttande utav denna företagarerisk på staten i förevarande fall skulle givetvis bliva, att liknande krav skulle komma att väckas av intressenter i varje företag, där förslag upprättats av en statstjänsteman. Det torde vidare få anses uteslutet, att staten skulle i princip ikläda sig ansvaret för förlust, som uppkommit därigenom att en dess tjänsteman, vare sig lantbruksingenjör eller annan, gjort sig skyldig till fel eller försummelse i tjänsten. Ett förevarande i det ena eller andra fallet av något slags moralisk medansvarighet för staten måste, enligt lantbruksstyrelsens uppfattning, anses principiellt sett sakna stöd i svensk förvaltningspraxis.

Under åberopande av det sålunda anförda finner lantbruksstyrelsen för sin del förevarande motion icke böra av riksdagen bifallas.

Stockholm den 6 mars 1928.

ERIK INSULANDER.

Olof Fredholm.